

Gümüşhane Zeâmet-İ Kürtün Emiri Sinan Bey Ve Kitabesi



S. Vedat Karaarslan Arkeolog- Elektronik Mühendisi (MSc.)



Osmanlılarda yıllık geliri 20.000- 100.000 akçe olan arazilerden alınan vergiler 'zeâmet' olarak adlandırılırdı. Yaklaşık 120 akçe bir kuruş ederdi. İlk basıldığı gümüşün beyaz renginden adını alan bir akçe, altın kıyaslaması olarak 27 TL ye karşılık gelir. [1] Zeâmet, eyaletlerde oturan hazine ve tımar defterdarına, sancaklarda alay beylerine, kale dizdarlarına ve divan kâtiplerine verilirdi. Arapça öncülük etmek anlamındaki za'ama dan üretilen zeâmet, topraktan alınan vergi olarak bilinirdi.



SÜME KALESİ- ÖZKÜRTÜN-KÜRTÜN-GÜMÜŞHANE

Harşit Vadisi içinde bulunan **Kov Kalesi- Keçi Kalesi-Canca Kalesi (Gümüşhane)- Torul Kalesi- Süme Kalesi (Gözetleme Kulesi)- Bedrama Kalesi- Tirebolu Kalesi'**ne kadar uzanan **Harşit Vadisi** boyunca gerek Trabzon'un 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet'in fethi gerekse 1916 yılında Ruslar'ın Karadeniz'in işgali sürecinde Türk tarihi açısından önemli tarihsel olaylar yaşanmıştır. Bu bölgeden daha kuzey tarafa doğru Trabzon/Maçka tarafında geçişler Torul'un Budak Köyü (Şive) çevresinden **Gümüşhane** ilimizin ilçesi **Kürtün'e** bağlı **Özkürtün Beldesi'**ne bağlı Süme Köyü'ndeki Süme Deresi'nden geçen yol ile sağlanırdı. Sahilde bulunan **Vakfıkebir'den Fol Deresi** boyunca **Zevon Yaylası'**ndan geçen yol **Erikbeli Yaylası** üzerinden Süme Kalesi'ne ulaşarak buradan Kürtün'e geçilir. Fol Deresi, Erikbeli ve **Karaçukur** üzerinden ise **Torul'a** geçilirdi.



ÖZKÜRTÜN-KÜRTÜN-GÜMÜŞHANE [2]

Etnomolog ve doğa bilimci botanikçi, ressam **Theophile Louis Deyrolle** (d.1844- ö.1923) adlı Fransız ressam doğu vilayetlerine ait bir rapor hazırlamak üzere Osmanlı Devleti'ne geldiğinde Özkürtün'ün dağlarının tepelerinden Karadeniz'in görüldüğünü yazdığı **Karaçukur Köyü'**nde üç hafta kalarak bu köyden orman köylülerinin ormandan kestikleri ağaçları **Harşit Çayı** üzerinden önce **Tirebolu'ya** oradan da **Akçaabat** ilçesine gönderdiklerini ve Gümüşhane'nin nefis elmalarını resim olarak çizerek anılarında yazmıştı. **Erikbeli Yaylasına giden yol üzerinde bulunan Ortaçağda yapılan Kürtün'ün beldesi olan Özkürtün'deki Süme Kalesi de**

gözetleme kulesi olarak bu geçidi kontrol ederdi. Kürtün'ün bu coğrafik konumu, Doğu Karadeniz bölgesinin adeta bir kilidi olarak Türk tarihinde çok önemli rol oynamıştır.

Trabzon'un fethinden hemen sonra 1486 tarihli tahrir defterinde sahil şeridinden başlamak üzere günümüzdeki Tirebolu ilçesinden Akçaabat ilçesine kadar olan 45 Köy Tirebolu Kalesi ile birlikte güneydeki yaylalar ile idari-askeri yönden **Zeamet-i Kürtün**'ün [Yrd. Doç. Dr. Nazım Kuruca, Giresun Üniversitesi] günümüz parasıyla yaklaşık 3 milyon TL lik gelir elde edilen sınırlar içindeydi. Zeamet-i Kürtün adı altında 1486 yılında 60 köy ve 5 mezraa ve Kürtün kazasına bağlı olarak sahil şeridine kadar 1516 yılında ise '**çepni vilayeti**' yer almaktaydı. Günümüzde Karadeniz sahilinde bulunan Giresun ilimizin sınırları içinde kalan Tirebolu, Espiye ilçeleri ve Yağlıdere bucağı 18. yüzyılın ikinci yarısında Gümüşhane'ye bağlı Kürtün kazasının nahiyeleri arasındaydı. (**Kaynak-1** : Başbakanlık Osmanlı Arşivleri- BOA, A.DVNS.AHK.TZ.d, 2: 122/2, 174/4, 179/2, 330/1. **Kaynak-2**– 2 NUMARALI TRABZON AHKÂM DEFTERİNE GÖRE KÜRTÜN İLE İLGİLİ MERKEZE YANSIYAN KONULAR (1759-1796) Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 2020; (28): 443-462-Dr. Öğr. Üyesi İlhan Gök- Gümüşhane Üniversitesi)

On bin Grek askerinin Persli Kyros'a yardım için gittikleri İran'dan Karadeniz'e ulaşmak üzere geldikleri Gümüşhane Bölgesinde karşılaşarak saldırıya uğradıkları günümüz Torul sınırları içindeki **Driller**'in, Harşit Vadisinin Karadeniz'de son bulan uç noktasındaki aynı kültüre sahip **Giresun** ilimize bağlı **Tirebolu**'ya adını vermiş olduğu ve günümüzde de halk arasındaki '**tiribolu-diribolu**' olarak söyleniş şekli, vadi içindeki kültürel birlikteliğin ne kadar eski çağlara uzandığını hatırlatıyor. Bu fonetik açıdan ses benzerliği m.ö.401 yılında Harşit Vadisi içinde belki de Drillerin, Diribolu'ya kadar uzanan tarihsel geçmişinin de izini sürmemizi sağlayacaktır.



OSMANLI İMPARATORLUĞU 1486 YILINA AİT TAHRİR DEFTERİNE GÖRE ZEÂMET-İ KÜRTÜN BÖLGESİ

(Kaynak : Türk Ocakları Giresun şubesi 'Karadeniz Çepnileri' Konulu Yrd. Doç. Dr. Nazım Kuruca Konferansı- Giresun Üniversitesi)

(<https://www.turkocaklari.org.tr/sube/giresun-subesi/giresun-subesinden-karadeniz-cepnileri-konferansi-8346>)

(Makaleden Aktarılan Kaynak: Şahin, İlhan."Osmanlı Döneminde Giresun Bölgesinde

Konar-Göçerlerin İzleri", Giresun Tarih Sempozyumu, Giresun Belediyesi Yay, İstanbul 1997)

Günümüzde Trabzon ilimizin merkez ilçesi **Ortahisar**'da bulunan 914 yılında inşaa edildiği düşünölen **Panaghia Crysocephalos (Altın başlı Meryem Ana)** adlı kiliseden **Ortahisar Fatih Camisi**'ne dönüştürölen ve Fatih Sultan Mehmet'in ilk Cuma namazını kıldığı düşünölen caminin yanında ejder lüleli **Kulaklı Çeşme** adı ile 15. Yüzyılda üzerinde **Kürtün Emiri Sinan Bey** adına bir kitabe bulunan bir çeşme yaptırılır. [3] Çeşme ne yazık ki günümüzde kaybolmuş eserler sınıfında olup 1916 yılında Rusların Trabzon'un işgali sırasında da yanındaki şadırvan ile birlikte tahrip edilmişti.

Kulaklı Çeşme'nin üzerinde bulunan Sinan Bey'in adının geçtiği kitabe daha sonraki yıllarda günümüzde Trabzon'da Ortahisar Fatih Camii'nin doğu (kıble) yönündeki duvarına yerleştirilir. [3] Kitabe Zeameti Kürtün vilayetinin Trabzon'un Fatih tarafından 1461 yılında alınması sırasında ve sonrasında Sinan Bey adlı komutan tarafından ve O'nun Harşit Vadisi içindeki Türkmenlerin Kürtün bölgesinde oynadığı rol bakımından çok önemlidir.

Bu kitabede yazılanlar Harşit Vadisi'nin Türkmenlerinin Gümüşhane'den başlayarak vadi içinden Harşit Çayı boyunca Tirebolu'ya kadar uzanan tarihinin özet bilgisinin günümüze kadar ulaşmasına dair büyük bir kanıttır.

Kürtün Emiri Lala Rakkas Sinan Bey, aynı zamanda Amasya'da Sultan II. Bayezıd'ın lalalık görevini de yürütmekte ve 1484 yılında Silistre Sancak Beyliđi'ne gönderildikten sonra günümüz Bulgaristan'ın Sofya yakınlarında Karnobat olarak bilinen Karinabad adlı Osmanlı vilayetinde camiler ve hamamlar gibi önemli eserler yaptırmıştı. [4]

Trabzon'daki camii avlusundaki Kulaklı Çeşmesi'nin ve halen Orta Hisar Fatih Camii'nin doğu duvarında bulunan çeşmenin kitabesinde **Kürtün Emiri Sinan Bey** adına yazılanlar ise şöyledir:

Kad benâ b-imareti hâzihi'l-ayni'l mübareki me'a'l-hadikati'l-muttasılati'l-muhalli bi's-servi ve't-turunci ve bi-enva'i'r-reyahın

Tacu'l-milleti ve'd-dını Sinan Beg dame ikbaluhu'llezi galebe ala kahri Emiri Kürtün ve na... ve fethi bi-vilayetin ve zafera ala vad'i'l-cizyeti ve'l-haraci ala ehliha

Fi eyyami devleti Sultani'l-berreyn ve Hakani'l-bahreyn Sultan bin Sultan Sultan Bayezid bin Sultan Mehmed Han.

Tarihu fi evaili evveli'r-rebi'ayn min şühuri seneti semanin ve semanine ve semanimie



ORTAHİSAR FATİH CAMİİ-TRABZON

Kitabede özetle yazılanlar 1476 (h.881) tarihinde Torul kalesini [4] aldıktan sonra 1483 (h. 888) yılına ait Kürtün Emiri Sinan Bey'in zafer kazandığından bahisle iki kara ve iki denizin hükümdarı Sultan Mehmet oğlu Bayezid Han'a methiyelerle doludur.

Ortahisar Fatih Camii'nin kible yönünün duvarında bulunan Osmanlı eşrafından miladi 1483, Hicri 888 tarihli **Kürtün Emiri Rakkas Sinan Bey'e** ait bu kitabe, Fatih Sultan Mehmet'in **Trabzon'u** fethi ve öncesi Doğu Karadeniz Bölgesine gelen **Kıpçak Türklerine** kadar uzanan ve 1916 yılına kadar devam eden tarihsel olaylar içinde bölgenin işgal edilmesinde **Gümüşhane-Torul-Kürtün-Tirebolu (Giresun)** yönünde son bulan **Harşit Vadisi'nin** ne kadar önemli coğrafik bir bölge olduğunu ortaya koyan en büyük ve en eski belgelerden bir tanesidir.

ARKEOTEKNO

[1] <https://www.bulabilirim.com/2834/1-akce-gunumuzde-kac-tl-dir>

[2] <https://www.ozkurtun.bel.tr/medya.asp?foto=goster&albumid=42>

[3] Kulaklı Çeşme, Trabzon Belediyesi envanterinde kaybolan eserler statüsünde kayıtlıdır.

<https://kulturenvanteri.com/yer/kulakli-cesme-ortahisar/#16/41.004787/39.719955>

[4] <https://islamansiklopedisi.org.tr/karinabad>

[5] <http://www.sezgeplanlama.com/ozkurtun-2/>

[6] <https://islamansiklopedisi.org.tr/ortahisar-camii>

MAKALE AKTİF KAYNAK LİNK:

https://www.arkeotekno.com/pg_598_gumushane-zeamet-i-kurtun-emiri-sinan-bey-ve-kitabesi